

§ 164

Ledamoten Emma Karis motion om en plan för att helt eller delvis riva dammen i Gammelstadsforsen

HEL 2021-011267 T 00 00 03

Beslut

Stadsfullmäktige betraktade motionen som slutbehandlad.

Behandling

Förslag om återremiss

Ledamoten Ville Jalovaara understödd av ledamoten Björn Månsson föreslog att ärendet återremitteras till stadsstyrelsen för ny beredning och att staden överger alla planer på att utreda en rivning av dammen i Gammelstadsforsens västra fåra.

15 omröstningen

Fortsatt behandling av ärendet JA, återremiss NEJ

JA-förslag: Behandlingen fortsätter

NEJ-förslag: Ledamoten Ville Jalovaara förslag om återremiss

Ja-röster: 48

Hilkka Ahde, Mahad Ahmed, Tarik Ahsanullah, Silja Borgarsdóttir Sandelin, Jussi Chydenius, Elisa Gebhard, Mia Haglund, Sandra Hagman, Atte Harjanne, Joel Harkimo, Eveliina Heinäluoma, Fardoos Helal, Titta Hiltunen, Mari Holopainen, Shawn Huff, Anniina Iskanius, Kati Juva, Elina Kauppila, Otso Kivekäs, Laura Korpinen, Sini Korpinen, Minja Koskela, Minna Lindgren, Ajak Majok, Petra Malin, Otto Meri, Nina Katariina Miettinen, Sami Mutttilainen, Kimmo Niemelä, Matias Pajula, Pia Pakarinen, Terhi Peltokorpi, Petrus Pennanen, Tuomas Rantanen, Risto Rautava, Nasima Razmyar, Pirkko Ruohonen-Lerner, Pekka Sauri, Anni Sinnemäki, Johanna Sydänmaa, Byoma Tamrakar, Coel Thomas, Pilvi Torsti, Aino Tuominen, Elina Valtonen, Reetta Vanhainen, Sanna Vesikansa, Ozan Yanar

Nej-röster: 31

Mukhtar Abib, Pentti Arajärvi, Paavo Arhinmäki, Sirpa Asko-Seljavaara, Harry Bogomoloff, Mika Ebeling, Laura Finne-Elonen, Juha Hakola, Nuutti Hyttinen, Ville Jalovaara, Jukka Järvinen, Atte Kaleva, Arja Karhuvaara, Erkki Karinoja, Marko Kettunen, Laura Kolbe, Heimo Laaksonen, Seija Muurinen, Björn Månsson, Matti Niiranen, Dani Niskanen, Mikko Paunio, Mika Raatikainen, Mari Rantanen, Wille Rydman, Miritä

01.06.2022

Ärende/27

Saxberg, Daniel Sazonov, Ilkka Taipale, Erkki Tuomioja, Sinikka Vepsä, Maarit Vierunen

Blanka: 3
Maaret Castrén, Tuomas Nevanlinna, Hannu Oskala

Frånvarande: 3
Mikael Jungner, Pia Kopra, Suldaan Said Ahmed

Stadsfullmäktige fortsatte behandlingen av ärendet.

Avvikande mening

Ledamoten Ville Jalovaara anmälde avvikande mening med följande motivering:

Jag reserverar mig mot beslutet. Det finns inga hållbara grunder för att fortsätta behandlingen av ärendet. Gammelstadsforsens unika historiska helhet bör bevaras i sin nuvarande form.

Ledamöterna Sirpa Askö-Seljavaara, Laura Finne-Elonen, Nuutti Hyttinen, Jukka Järvinen, Erkki Karinoja, Laura Kolbe, Björn Månsson, Matti Niiranen, Mikko Paunio, Mika Raatikainen, Mari Rantanen, Mirita Saxberg, Ilkka Taipale och Sinikka Vepsä anmälde avvikande mening med samma motivering.

Föredragande

Stadsstyrelsen

Upplysningar

Timo Lindén, stadssekreterare, telefon: 310 36550
timo.linden(a)hel.fi

Bilagor

- 1 Valtuutettu Emma Karin aloite
- 2 Selvitys Helsingin Vanhankaupunginkosken padon purkamisen oikeudellisista edellytöksistä

Sökande av ändring

Förbud mot sökande av ändring, beredning eller verkställighet

Beslutsförslag

Beslutet stämmer överens med förslaget.

Föredragandens motiveringar

Ledamoten Emma Kari och 17 andra ledamöter föreslår i sin motion att staden omedelbart vidtar åtgärder för att göra upp en plan för att helt eller delvis riva dammen i Gammelstadsforsen.

Det har gjorts flera fullmäktigemotioner om att riva dammen i Gammelstadsforsens västra fåra. Motionerna har lett till flera utredningar och expertutlåtanden. Stadsfullmäktige beslutade 11.3.2020 (§ 89) att stadsmiljösektorn fortsätter planeringen av att avlägsna vandringshindren i den östra fåran och genomför planerna så snabbt som möjligt. I april 2020 inledde stadsmiljösektorn planeringen i enlighet med detta beslut.

Planerna och utredningarna som gäller iståndsättningen av den östra fåran blev klara 2021. Regionförvaltningsverket i Södra Finland har 17.3.2022 beviljat Helsingfors stad ett tillstånd enligt vattenlagen att iståndsätta Gammelstadsforsens östra fåra. Beslutet har vunnit laga kraft och den planliga iståndsättningen av den östra fåran kan inledas.

Stadsstyrelsen konstaterar att Helsingfors vidtar nödvändiga åtgärder för att riva dammen i Gammelstadsforsen på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt.

Stadsstyrelsen föreslår att staden gör de utredningar som behövs och gör upp en helhetsplan för att dammen ska kunna rivas på ett kontrollerat sätt så att de tekniska, juridiska och ekonomiska specialvillkoren, rivningens effekter på Vanda ås vattenekosystem, naturvärden, vattennivå och biologiska balans samt det värdefulla området kulturmiljö och historiska värden beaktas. Verkningarna på fiskbeståndet och de olika fiskarterna ska bedömas noga. I samband med utredningen ska även rivningens effekter på flodens östra fåra bedömas och lösas. Iståndsättningen av den östra fåran inleds inte innan utredningen är klar. I planen fästs särskild uppmärksamhet vid att bevara området kulturmiljö och historiska infrastruktur samt deras värden och öka rekreativ användningen av området.

De utgifter och den nytta rivningen och relaterade åtgärder för med sig ska utvärderas i planen. Också frågan om hur reservvattentaget ska ordnas efter rivningen ska lösas i planen. Dessutom ska planen innehålla en bedömning av huruvida det är ett mer ändamålsenligt mål att riva dammen helt eller delvis.

Stadsstyrelsens mål är att grundutredningarna om de olika helheterna utarbetas så att man i februari 2023 har en helhetsbild av de centrala delområdena samt lösningsförslag och en tidsplan för fortsättningen. Denna helhet av utredningar ska även utgöra grunden för detaljplaneläggningen.

Tidigare fullmäktigemotioner

När staden besvarade ledamoten Jukka Relanders motion 2014 lät den utreda de rättsliga förutsättningarna för att riva dammen och olika alternativ för vad som kunde göras med dammen, även alternativet att riva den helt eller delvis. På basis av utredningarna konstaterade staden att det finns mycket svåra juridiska hinder, eventuellt oöverstigliga sådana, mot rivningen och att det måste finnas mycket vägande skäl för en sådan åtgärd. Någon egentlig bedömning av hur lönsam en rivning skulle bli för samhället gjordes dock inte vid det laget. En sådan bedömning ska omfatta rivningens konsekvenser för naturvärdena, rekreativvärdena, resevärdena och de kulturhistoriska värdena.

På basis av utredningarna och de utlåtanden som kommit in beslutade stadsstyrelsen 9.1.2017 (§ 27) att staden ska bereda ett förslag om att förbättra förutsättningarna för fiskvandring i den östra fåran i enlighet med alternativet Nyky+. Alternativet innebär att dammen bevaras och forsens östra fåra istandsätts genom att bland annat göra fiskarnas vandringsspassage mindre brant, bearbeta grundkonstruktionerna och begränsa användningen av kraftverket under laxfiskarnas och ålens vandringstider. Dessutom ingår målet att få den extremt hotade vandringssiken att vandra upp i Vanda å.

Projektplanen för alternativet Nyky+ blev klar 2018. Som en central åtgärd ingår att staden ska bereda ett förslag om göra längdlutningen i den östra fåran mindre brant och vidta istandsättningsåtgärder för att göra det lättare för fiskar, framför allt sik och andra arter som inte är så bra på att stiga, att vandra upp i Vanda å. I planen beaktas andra specialvillkor som gäller genomförandet och istandsättningens konsekvenser för bland annat naturen, kulturmiljön och rekreativ användningen.

I en motion av ledamoten Atte Harjanne från 2018 föreslogs att staden gör en tillräckligt omfattande bedömning av hur lönsamt det skulle bli för samhället att helt eller delvis riva dammen i Gammelstadsforsen och bereder en rivningsplan om bedömningen visar att det är befogat.

När svaret på fullmäktigemotionen bereddes beställde staden en bedömning av hur lönsamt det skulle bli för samhället att riva dammen i Gammelstadsforsen. På basis av utredningen fattade stadsfullmäktige 11.3.2020 beslut om att utreda vilka miljökonsekvenserna blir om dammen rivs helt eller delvis. I beslutet konstateras att utredningens uppgiftsområde kan begränsas så att det först görs upp en bedömning av åtgärder som kan lindra effekterna på vattenhöjden av att dammen öppnas. Samtidigt utreder staden om dammen kan öppnas utan att den byggda miljös skyddsvärden går förlorade. Tilläggsutredningarna kan göras samtidigt som effekterna av istandsättningen av den östra fåran

följs upp. I beslutet konstateras också att stadsmiljösektorn fortsätter planeringen av att avlägsna vandringshindren i den östra fåran och genomför planerna så snabbt som möjligt.

Nuläget

Gammelstadsforsens östra fåra iståndsattes senast 1999 för att förbättra förutsättningarna för fiskvandring. Då rev man en teknisk fiskväg från 1986 och byggde en naturenlig fors i den östra fåran. Åtgärderna har inte ansetts förbättra förutsättningarna för fiskvandring tillräckligt effektivt.

För Gammenstadsforsens område gäller en detaljplan som trädde i kraft 1998. I detaljplanen finns ett flertal olika skyddsbestämmelser för området, bland annat är dammen försedd med skyddsbeteckningen s-3. Forsområdet är skyddsmärkt i både landskapsplanen och generalplanen. I RKY 2009, Museiverkets inventering av byggda kulturmiljöer av riksintresse, är Gammelstadsforsens område markerat som en kulturmiljö av riksintresse.

Kraftverket vid den västra fåran togs ur funktion i slutet av 2019, vilket har ökat vattenflödet i den östra fåran.

Planen för den östra fåran

Planerna för iståndsättning av Gammelstadsforsens östra fåra har gjorts upp i enlighet med alternativet Nyky+ och staden har förberett sig för iståndsättningen i sin investeringsplan.

Enligt iståndsättningsplanen ska den östra fåran få en ny vandringspassage. Vandringspassagen ska vara betydligt mindre brant än den nuvarande och innehålla viloplats för fiskarna. Förbättringen av förutsättningarna för fiskvandring förväntas göra det möjligt också för den mycket hotade vandringsfisken att vandra upp i Vanda å. Naturstenar ska kilas fast i botten på fåran där fiskarna vandrar uppåt, och en lekplats med grusbotten för laxfiskar ska inrättas i forsacken. Vattenflödet i den östra fåran kommer att öka avsevärt. På basis av genomsnittsflödena kommer flödet bara i den östra fåran att öka från ca 80 dagar till ca 220 dagar om året. Det här kommer att få en avsevärd mängd fiskar att söka sig till den östra fåran i stället för den västra.

Staden har bett NTM-centralen i Nyland om ett utlåtande om Naturbedömningen av de verkningar iståndsättningen av Gammelstadsforsens östra fåra får på de närliggande Natura 2000-områdena, det vill säga Vanda å och Gammelstadsvikens fågelvatten. NTM-centralen i Nyland meddelar i sitt utlåtande 1.10.2021 att projektet inte får några märkbart skadliga verkningar på Naturaområdena.

Åtgärder som föreslås i motionen

För att de åtgärder som föreslås i motionen, till exempel att riva dammen helt eller delvis och att bygga en ny vandringspassage för fiskar att ta sig uppåt eller neråt genom den västra fåran, ska kunna genomföras krävs bland annat en detaljplaneändring som upphäver dammens skyddsbezeichnung och ett nytt vattentillstånd. Att riva dammen och eventuellt bygga en vandringspassage för fiskar i stället kan kräva att man avviker från skyddsbestämmelserna för Natura 2000-området och vissa arter som är skyddade genom EU-direktiv.

I utredningen om de rättsliga förutsättningarna för att riva dammen i Gammelstadsforsen i Helsingfors konstateras att en detaljplaneändring som upphäver skyddsbezeichnung s-3 för dammen i Gammelstadsforsen de facto skulle leda till att detaljplanen tillåter att dammen rivs. Det är praktiskt taget klart att redan dammen i sig har sådana byggnadshistoriska särskilda värden som avses i 54 § i markanvändnings- och bygglagen. En sådan detaljplaneändring som beskrivits ovan skulle därför strida mot både det ovillkorliga förbudet mot förstörelse i 54 § i markanvändnings- och bygglagen och kommunernas skyldighet att främja skyddet av kulturmiljöer enligt 24.2 § i samma lag.

Det finns ingen naturskyddsrättslig grund för att endast riva dammen. I utredningen om de rättsliga förutsättningarna konstateras att en ny livsmiljö med arter som anpassat sig till de nya förhållandena har etablerat sig i området efter att dammen byggdes. Om forsen återställdes skulle det inte innebära att området återställs till sitt naturliga tillstånd. Tvärtom riskerar de nuvarande skyddade arterna att försvagas avsevärt om inte en grunddamm byggs vid den västra fårans nacke när dammen i fåran rivs och en vandringspassage för fiskar byggs. Grunddammen ska säkerställa att vattenytan i Vanda å inte ändras märkbart ovanför forsen.

I en utredning från 2016 om de rättsliga förutsättningarna för att riva dammen i Gammelstadsforsen i Helsingfors konstateras att det inte är ett realistiskt alternativ att riva dammen i Gammelstadsforsen helt eller delvis i det rådande rättsläget. Ett sådant projekt skulle förutsätta ett vattentillstånd där bland annat vattenvårdsplaneringen och detaljplaneläggningen samt konsekvenserna av en rivning för områdets kultur- och naturvärden måste beaktas. Enligt den rättsliga utredningen visar en vattenrättslig bedömning och tillgängliga uppgifter att rivningsprojektet inte skulle kunna beviljas vattentillstånd på basis av en vattenrättslig intresseavvägning.

På basis av utredningen kan man konstatera följande: om man begrundar rättsläget för dammen och dess omgivning och utredningen i

ärendet, utesluter regelverket för byggnadsskydd inte att dammens skyddsbeteckning s-3 upphävs så att dammen kan rivas, även om det kan ge upphov till juridiska utmaningar.

I en bedömning av av Finnish Consulting Group Ab (FCG) från 2019 om hur lönsamt det skulle bli för samhället att riva dammen i Gammelstadsforsen konstateras att de samhällsliga fördelarna med att riva dammen är mindre än fördelarna med att bevara den. Det är emellertid inte klart om utredningen till fullo lyckats beakta de positiva effekterna på hotade vandringsfiskbestånd som skulle kunna återhämta sig efter rivningen. Enligt utredningen är det möjligt att samtidigt värna om den historiska miljön vid Gammelstadsforsen och naturen och fiskarnas levnadsförhållanden.

FCG rekommenderar i sin utredning att staden inte river dammen utan fortsätter iståndsätta Gammelstadsforsens östra fåra enligt projektplanen från 2018 och inleder genomförandeplaneringsfasen samtidigt som den beaktar utredningsbehoven och konsekvensbedömningarna som hör till den fortsatta planeringen.

På basis av de undersökningar som Helsingfors stadsmiljösektor utfört och beställt kan man konstatera att en rivning av dammen i sig inte skulle göra det möjligt för fiskar att vandra uppför forsen. Detta skulle förutsätta en vandringspassage i den västra fåran, vilket föreslås i Emma Karis fullmäktigemotion.

Att bara riva dammen skulle resultera i ett vandringshinder i den västra fåran och leda till att den östra fåran torkar ut, vilket skulle ha som följd att fisken inte längre stiger upp i Vanda å. Om dammen revs skulle HRM:s reservvattentag i Vik inte fungera längre. Det är inte möjligt att riva dammen och bygga en vandringspassage utan att bygga en grunddamm vid den västra fårans nacke. Annars skulle vattenytan i Vanda å sjunka längs en sträcka på nästan tio kilometer, vilket bland annat skulle riskera att göra Vands ås strandterrasser instabila. Området där vattenytan skulle sjunka sträcker sig till Grotens fors i huvudfåran, till Kyrkobysforsen i Kervo å och till Stichelbackabäckens nedre lopp.

Ovanför dammen är den västra fåran mycket djupare än den östra. Därför skulle den behöva fyllas nedanför den nya grunddammen och passagen där fiskarna vandrar uppåt borde utvidgas vid den nuvarande dammen. En naturenlig lösning i den västra fåran skulle resultera i en längd lutning på kring 5–6 %, vilket inte skulle göra det möjligt för vandringsfiskarna att vandra upp i Vanda å. En mindre brant vandringspassage i den västra fåran kan endast byggas i form av en teknisk bas-sängtrappa, som inte anses vara en modern lösning. Att riva dammen

och bygga en fiskväg i den västra fåran skulle innebära mycket större kostnader än den planerade iståndsättningen av den östra fåran.

Stadsmiljönämnden har gett ett utlåtande i ärendet.

Enligt 30 kap. 11 § 2 mom. i förvaltningsstadgan ska stadsstyrelsen förelägga fullmäktige en motion som undertecknats av minst 15 ledamöter.

Föredragande

Stadsstyrelsen

Upplysningar

Timo Lindén, stadssekreterare, telefon: 310 36550
timo.linden(a)hel.fi

Bilagor

- 1 Valtuutettu Emma Karin aloite
- 2 Selvitys Helsingin Vanhankaupunginkosken padon purkamisen oikeudellisista edellytyksistä

Sökande av ändring

Förbud mot sökande av ändring, beredning eller verkställighet

Beslutshistoria

Kaupunginhallitus 23.05.2022 § 392

HEL 2021-011267 T 00 00 03

Päätös

Kaupunginhallitus esitti kaupunginvaltuustolle seuraavaa:

Kaupunginvaltuusto katsoo aloitteen loppuun käsitellyksi.

Käsittely

23.05.2022 Esittelijän ehdotuksesta poiketen

Anni Sinnemäen ensimmäinen vastaehdotus:

Korvataan esittelijän perusteluissa kappaleet 6 ja 7 seuraavasti:

“Kaupunginhallitus toteaa, että Helsinki ryhtyy tarvittaviin toimiin Vanhankaupunginkosken padon purkamiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kaupunginhallitus esittää, että padon purkamisesta tehdään tarvittavat selvitykset ja kokonaissuunnitelma, jonka avulla padon purku voidaan toteuttaa hallitusti huomioiden tekniset, juridiset ja taloudelliset reunaehdot sekä vaikutukset Vantaanjoen vesiekosysteemiin, luontoarvoihin, veden pintaan ja vesitasapainoon ja arvokkaan alueen kulttuuriympäristöön ja sen historiallisiin arvoihin. Vaikutukset eri kalakantoihin arvioidaan huolella. Padon purun vaikutukset myös joen itähaaraan tulee arvioida ja ratkaista selvityksen yhteydessä. Itähaaran kunnostusta ei käynnistetä ennen selvityksen valmistumista. Suunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota alueen kulttuuriympäristön ja sen historiallisen infrastruktuurin arvojen säilyttämiseen ja alueen virkistyskäytön lisääntymiseen.

Suunnitelmassa arvioidaan padon purkamisen ja siihen liittyvien toimien kustannukset ja hyödyt. Suunnitelmassa tulee myös ratkaista varavedenoton kysymys tilanteessa, jossa pato on purettu. Suunnitelmassa tulee lisäksi arvioida sitä, onko tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä purkamaan pato kokonaan vai osittain.

Kaupunginhallitus asettaa tavoitteeksi, että eri asiakokonaisuuksia koskevat perusselvitykset laaditaan siten, että helmikuussa 2023 on olemassa kokonaiskuva asian keskeisistä osa-alueista ja ratkaisuehdotukset ja aikataulu jatkosuunnittelulle ja asian etenemiselle. Tämä selvitysten kokonaisuus toimii myös kaavatyön pohjana.”

Kannattaja: Minja Koskela

Anni Sinnemäen toinen vastaehdotus:

Poistetaan kappaleesta 22 seuraava lause: Muutoksella tuskin saavutetaan riittävästi hyötyjä, jotta hankkeen hyödyt yleiselle ja yksityiselle edulle olisivat vesiluvan intressivertailussa suuremmat kuin haitat esimerkiksi suojelluille kulttuuri- ja luontoarvoille.

Muutetaan kappale 23 seuravaaksi: ”Selvityksen perusteella voidaan todeta, että patoa ja sen ympäristöä koskevan oikeustilan ja asiassa esitetyn selvityksen valossa patoa koskevan s-3-suojelumerkinnän kumoaminen ja siten padon purkaminen voi olla rakennussuojelua koskevan oikeudellisen sääntelyn kannalta haasteellista mutta ei mahdotonta.”

Kappale 24 muutetaan seuraavasti: ”Finnish Consulting Group Oy:n (FCG) laatiman, vuonna 2019 valmistuneen Vanhankaupunginkosken padon purkamisen yhteiskunnallisen kannattavuuden arvioinnissa todetaan, että padon purkamisen myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset ovat pienemmät kuin sen säilyttämisen. Yhteiskunnallisten vaikutusten arvioinnissa ei kuitenkaan välttämättä tunnisteta täysin padon purkami-

sen positiivisia vaikutuksia uhanalaisten vaelluskalakantojen elpymiseen. Selvityksessä todetaan, että Vanhankaupunginkoskella olisi mahdollista yhdistää sekä historiallisen ympäristön vaaliminen että luonnon ja kalojen hyvinvoinnin näkökohdat huomioiva vaihtoehto. “

Poistetaan kappaleesta 29: “Vastaus on kaupunkiympäristölautakunnan esittelijän esityksen mukainen. Vastaukseen ei sisälly kaupunkiympäristölautakunnan esitystä, jonka mukaan kaupunki päättää ryhtyä tarvittaviin toimiin Vanhankaupunginkosken padon purkamiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla, koska aikaisempaan kaupunginvaltuuston päätöksen perustuvat toimet itähaaran kunnostamiseksi ja kunnostuksen vaikutusten seuraamiseksi ja selvittämiseksi ovat vielä käynnissä. “

Kannattaja: Minja Koskela

1 äänestys

JAA-ehdotus: Esityksen mukaan

Ei-ehdotus: Anni Sinnemäen ensimmäisen vastaehdotuksen mukaisesti muutettuna

Jaa-äännet: 5

Paavo Arhinmäki, Jussi Halla-aho, Marcus Rantala, Daniel Sazonov, Maarit Vierunen

Ei-äännet: 10

Elisa Gebhard, Anniina Iskanius, Minja Koskela, Johanna Nuorteva, Matias Pajula, Tuomas Rantanen, Nasima Razmyar, Anni Sinnemäki, Reetta Vanhanen, Juhana Vartiainen

Kaupunginhallitus hyväksyi Anni Sinnemäen ensimmäisen vastaehdotuksen mukaan muutetun ehdotuksen äänin 10 - 5.

2 äänestys

JAA-ehdotus: Esityksen mukaan

Ei-ehdotus: Anni Sinnemäen toisen vastaehdotuksen mukaisesti muutettuna

Jaa-äännet: 5

Paavo Arhinmäki, Jussi Halla-aho, Marcus Rantala, Daniel Sazonov, Maarit Vierunen

Ei-äännet: 10

Elisa Gebhard, Anniina Iskanius, Minja Koskela, Johanna Nuorteva, Matias Pajula, Tuomas Rantanen, Nasima Razmyar, Anni Sinnemäki, Reetta Vanhanen, Juhana Vartiainen

Kaupunginhallitus hyväksyi Anni Sinnemäen toisen vastaehdotuksen mukaan muutetun ehdotuksen äänin 10 - 5.

16.05.2022 Pöydälle

Esittelijä

kansliapäällikkö
Sami Sarvilinna

Lisätiedot

Timo Lindén, kaupunginsihteeri, puhelin: 310 36550
timo.linden(a)hel.fi

Kaupunkiympäristölautakunta 01.02.2022 § 49

HEL 2021-011267 T 00 00 03

Lausunto

Kaupunkiympäristölautakunta antoi kaupunginhallitukselle seuraavan lausunnon:

Vanhankaupunginkosken länsihaaran padon purkamisesta on tehty useita valtuustoaloitteita. Aloitteiden johdosta on tehty useita selvityksiä ja hankittu asiantuntijalausuntoja. Kaupunginvaltuusto päätti 11.3.2020, että kaupunkiympäristön toimiala jatkaa itähaaran nousues-teiden poistamisen suunnittelua ja toteuttaa ne mahdollisimman nopeasti. Tämän päätöksen perusteella kaupunkiympäristön toimiala käynnisti päätöksenmukaisen suunnittelutyön huhtikuussa 2020.

Itähaaran kunnostusta koskevat suunnitelmat ja selvitykset valmistuivat vuonna 2021, ja vesilupahakemus on vireillä. Mikäli vesilupa myönnetään, itähaaran suunnitelman mukaiset kunnostustyöt käynnistetään heti tämän jälkeen.

Kunnostuksen jälkeen seurataan toimenpiteiden vaikutuksia kalojen liikkumiseen, eläimiin, kasveihin, vedenlaatuun ja ympäristöön. Itähaaran kunnostuksen vaikutusten seuraamisen yhteydessä ryhdytään valtuuston päätöksen mukaisesti selvittämään padon osittaisen tai kokonaan purkamisen ympäristövaikutuksia. Samalla selvitetään voidaanko patoa avata ilman, että rakennetun ympäristön suojeluarvot menetetään.

Aloitteessa esitettyjen toimien sijasta tulee jatkaa asian edistämistä kaupunginvaltuuston 11.3.2020 tekemän päätöksen mukaisesti: kunnostaa Vanhankaupunginkosken itähaara, seurata kunnostuksen vaikutuksia ja laatia kaupunginvaltuuston 11.3.2020 päätöksessä mainitut lisäselvitykset.

Aikaisemmat valtuustoaloitteet

Kaupunginvaltuutettu Jukka Relander teki vuonna 2014 valtuustoaloitteen koskien Vanhankaupunginkosken länsihaaran sulkevan padon purkamista. Relanderin aloitteeseen vastaamisen osana kaupunki selvitytti padon purkamisen oikeudellisia edellytyksiä ja padon käsittelyn erilaisia vaihtoehtoja, myös sen osittaista tai kokonaan purkamista. Selvitysten perusteella todettiin, että purkaminen on juridisesti erittäin monimutkaista, jos ei mahdotonta, ja se vaatii erittäin painavat perustelut. Varsinaista arviota yhteiskunnallisesta kannattavuudesta ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa tehty. Tällaisen arvion tulee kattaa purkamisen vaikutukset luonto-, virkistys-, matkailu- ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin.

Selvitysten ja saatujen lausuntojen perusteella kaupunginhallitus päätti vuonna 2017, että kaupungin tulee valmistella esitys, jossa kalojen nousuedellytyksiä itähaarassa parannetaan vaihtoehdon Nyky+ mukaisesti. Tässä vaihtoehdossa pato säilytetään ja kosken itähaara kunnostetaan muun muassa loiventamalla kalojen nousureittiä, muokkaamalla pohjarakenteita ja rajoittamalla voimalaitoksen käyttöä lohikalojen ja ankeriaan vaellusaikoina. Tavoitteena on lisäksi saada erittäin uhanalainen vaellussiika nousemaan Vantaanjokeen.

Vuonna 2018 valmistui Nyky+ -vaihtoehdosta hankesuunnitelma, jossa keskeisenä toimenpiteenä oli laatia esitys itähaaran uoman pituuskaltevuuden loiventamisesta ja kunnostustoimenpiteistä siten, että kalojen, erityisesti siian ja myös muiden heikompien nousijoiden, nousu Vantaanjokeen helpottuu. Suunnitelmassa huomioitiin toteutukseen liittyviä muita reunaehtoja ja kunnostuksen vaikutuksia muun muassa luontoon, kulttuuriympäristöön ja virkistyskäyttöön.

Samana vuonna kaupunginvaltuutettu Atte Harjanne teki valtuustoaloitteen Vanhankaupunginkosken padon purkamisen kannattavuudesta ja suunnittelusta. Aloitteessa esitettiin, että kaupunki toteuttaa Vanhankaupunginkosken padon osittaisen tai kokonaisen purkamisen yhteiskunnallisen kannattavuuden arvioinnin tarvittavassa laajuudessa ja valmistelelee suunnitelman padon purkamisesta, mikäli se on arvion pohjalta perusteltua.

Valtuustoaloitteen vastauksen valmistelun yhteydessä kaupunki tilasi Vanhankaupunginkosken padon purkamisen yhteiskunnallisen kannattavuuden arvioinnin, jonka pohjalta Kaupunginvaltuusto päätti 11.3.2020, että padon osittaisen tai kokonaisen purkamisen ympäristövaikutukset selvitetään. Päätöksessä todetaan, että selvityksen tehtäväalaa voidaan rajata laatimalla ensin arvio keinoista, joilla avaamisen vaikutuksia veden korkeuteen voidaan lieventää. Samalla selvi-

tetään, voidaanko patoa avata ilman, että rakennetun ympäristön suojeluarvot menetetään. Näiden lisäselvitysten tekeminen voidaan ajoittaa samaan aikaan kuin itähaaraan toteutetun kunnostuksen vaikutuksia seurataan. Päätöksessä todetaan myös, että kaupunkiympäristön toimiala jatkaa itähaaran noususteiden poistamisen suunnittelua ja toteuttaa ne mahdollisimman nopeasti.

Tämän hetken tilanne

Vanhankaupunginkosken itähaaraa on edellisen kerran kunnostettu kalojen liikkumisen parantamiseksi vuonna 1999. Silloin purettiin vuonna 1986 rakennettu tekninen kalatie ja itähaaraan rakennettiin luonnonmukainen koski. Toimenpiteiden ei ole koettu olevan riittävän tehokkaita kalojen liikkumista ajatellen.

Vanhankaupunginkosken alueella on vuonna 1998 voimaan tullut asemakaava. Aluetta koskee useita erilaisia asemakaavoituksellisia suojelumääräyksiä mukaan lukien nimenomaisesti patoa koskeva suojelumerkintä s-3. Kosken alue on merkitty sekä maakunta- että yleiskaavaan suojelumerkinnöin. Vanhankaupunginkosken alue on merkitty Museoviraston laatimassa RKY 2009-inventoinnissa valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi.

Länsihaaran voimalaitos lopetti toimintansa vuoden 2019 lopussa, mikä on lisännyt virtaamia itähaarassa.

Itähaaran suunnitelma

Vanhankaupunginkosken itähaaran kunnostussuunnitelmat on laadittu vaihtoehdon Nyky+ -mukaisesti, ja vesilupa on vireillä. Kunnostukseen on varauduttu investointiohjelmassa.

Laaditussa kunnostussuunnitelmassa itähaaraan louhitaan nykyistä huomattavasti loivempi nousureitti, joka sisältää asento- ja lepokuoppia kaloille. Kalojen nousuedellytysten parantamisen odotetaan mahdollistavan myös erittäin uhanalaisen vaellussiian nousun Vantaanjokeen. Nousu-uoman pohjaan kiilataan luonnonkiviä ja kosken niskalle tulee kutusoraikko lohikaloille. Itähaaran virtaama lisääntyy huomattavasti nykyisestä. Keskimääräisten virtaamien perusteella pelkästään itähaarasta tuleva virtaama nousee noin 80 päivästä noin 220 päivään vuodessa. Tällä on merkittävä vaikutus kalojen hakeutumiselle itähaaraan länsihaaran sijaan.

Kunnostuksesta pyydettiin lausuntoa Natura-arvioinnista Uudenmaan ELY-keskukselta koskien Vanhankaupunginkosken itähaaran uoman kunnostuksen vaikutuksia läheisiin Natura 2000 - alueisiin, jotka ovat Vantaanjoki ja Vanhankaupunginlahden lintuvesi. Lausunnossaan

1.10.2021 Uudenmaan ELY-keskus ilmoittaa, ettei hankkeella ole merkittävästi haitallisia vaikutuksia Natura-alueisiin.

Aloitteessa ehdotetut toimenpiteet

Aloitteessa ehdotetut toimenpiteet, kuten padon purkaminen kokonaan tai osittain ja länsihaaran uuden nousu- ja laskeutumisuoman rakentaminen, vaatisivat muun muassa asemakaavamuutosta padon asemakaavallisen suojelun kumoamiseksi ja uutta vesilupaa. Pelkkä padon purkaminen tai se ja kalojen nousureitin rakentaminen padon tilalle edellyttäisivät mahdollisesti poikkeamista Natura 2000 -alueen ja eräiden EU-direktiivilajien suojelusta.

Selvityksessä Helsingin Vanhankaupunginkosken padon purkamisen oikeudellisista edellytyksistä vuodelta 2016 todetaan, että Vanhankaupunginkosken padon purkaminen kokonaan tai osittain ei ole realistinen vaihtoehto voimassa olevassa oikeustilassa. Hanke edellyttäisi vesilupaa, jossa on otettava huomioon muun ohella vesienhoitosuunnittelu ja kaavoitus sekä padon purkamisen vaikutukset alueen kulttuuri- ja luontoarvoille. Muutoksella tuskin saavutetaan riittävästi hyötyjä, jotta hankkeen hyödyt yleiselle ja yksityiselle edulle olisivat vesiluvan intressivertailussa suuremmat kuin haitat esimerkiksi suojelluille kulttuuri- ja luontoarvoille. Oikeudellisen selvityksen mukaan vesioikeudellisen arvion perusteella ja käytettävissä olevien tietojen pohjalta padon purkamishankkeelle ei voitaisi vesioikeudellisessa intressivertailussa myöntää vesilupaa.

Selvityksessä Helsingin Vanhankaupunginkosken padon purkamisen oikeudellisista edellytyksistä todetaan sivulla 25, että asemakaavamuutos, jolla kumottaisiin Vanhankaupunginkosken patoa koskeva suojelumerkintä s-3, tarkoittaisi asiallisesti padon purkamisen asemakaavoituksellista mahdollistumista. Patoon jo yksinään liittyessä lähes ilmeisesti maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL) 54 §:ssä tarkoitettuja rakennushistoriallisia erityisiä arvoja tällainen asemakaavamuutos olisi MRL 54 §:ssä säädetyn ehdottoman hävityskiellon sekä toisaalta MRL 24.2 §:ssä säädetyn kuntaan kohdistuvan kulttuuriympäristön suojelua koskevan edistämismääräyksen vastainen.

Näin ollen selvityksen peurusteella voidaan todeta tiivistäen, että patoa ja sen ympäristöä koskevan oikeustilan ja asiassa esitetyn selvityksen valossa patoa koskevan s-3-suojelumerkinnän kumoaminen ja siten padon purkaminen ei ole rakennussuojelua koskevan oikeudellisen sääntelyn kannalta mahdollista.

Luonnonsuojeluvoimien näkökulmasta ei saada tukea pelkälle padon purkamiselle. Selvityksessä oikeudellisista edellytyksistä todetaan, että padon rakentamisen jälkeen alueelle on vakiintunut uusi ja siihen

sopeutuneiden lajien elinympäristölle sopiva tila. Kosken palauttaminen merkitsisi alueen luonnontilan palautumisen sijasta nykyisten suojelulajien tilan mahdollisesti merkittävää heikkenemistä, mikäli länsihaaran padon purkamisen ja kalojen nousureitin rakentamisen yhteydessä ei rakennettaisi pohjapatoa länsihaaran niskalle. Tämän pohjapadon tarkoituksena on turvata se, ettei Vantaanjoen vedenpinta muuttuisi merkittävästi kosken yläpuolella.

Finnish Consulting Group Oy:n (FCG) laatiman, vuonna 2019 valmistuneen Vanhankaupunginkosken padon purkamisen yhteiskunnallisen kannattavuuden arvioinnissa todetaan, että padon purkamisen myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset ovat pienemmät kuin sen säilyttämisen. Selvityksessä todetaan, että Vanhankaupunginkoskella olisi mahdollista yhdistää sekä historiallisen ympäristön vaaliminen että luonnon ja kalojen hyvinvoinnin näkökohdat huomioiva vaihtoehto. Padon purkamista ja kosken ennallistamista pienemmällä kustannuksilla pystytään toteuttamaan kompromissiratkaisu, mikä tarkoittaa kosken itähaaran kunnostamista. Lisäksi tulee huomioida aikaisempien arviointien tulokset ja Uudenmaan ELY-keskuksen kanta siihen, että padon purkamisen edellyttämä asemakaavan muutos olisi todennäköisesti MRL:n 54§:n vastainen.

FCG:n laatiman selvityksen suositus on, ettei padon purkamiseen ryhdytä, vaan jatketaan Vanhankaupunginkosken itähaaran kunnostamista vuonna 2018 valmistuneen hankesuunnitelman mukaisesti edeten kohti toteutussuunnittelua samalla ottaen huomioon jatkosuunnitteluvaiheeseen kuuluvat selvitystarpeet ja vaikutusten arvioinnit.

Helsingin kaupunkiympäristön tekemien ja teettämien tarkastelujen pohjalta voidaan todeta, että pelkkä padon purkaminen ei mahdollistaisi kalojen nousua, vaan länsihaaraan olisi rakennettava nousureitti, kuten Emma Karin valtuustoaloitteessa ehdotetaan.

Pelkkä padon purkaminen aiheuttaisi nousuesteen länsihaaraan ja Itähaaran kuivumisen, jolloin kala ei nousisi Vantaanjokeen. Mikäli pato purettaisiin, ei HSY:n varavedenottamo Viikissä olisi enää toimiva. Padon purkaminen ja nousureitin rakentaminen ei olisi mahdollista ilman pohjapadon rakentamista länsihaaran niskalle, sillä muutoin Vantaanjoen pinta laskisi lähes kymmenen kilometrin matkalta ja aiheuttaisi ongelmia muun muassa Vantaanjoen rantapenkereiden stabiliteetissa. Pinnankorkeuden laskun vaikutusalue ulottuisi pääuomassa Ruutinkoskelle, Keravanjoessa Kirkonkylänkoskelle ja Longinojassa sen alajuoksulle.

Länsihaara on padon yläpuolelta huomattavasti syvämpi kuin itähaara, joten uomaa pitäisi täyttää uuden pohjapadon alapuolelta ja nousu-

uomaa tulisi myös louhia nykyisen padon kohdalta. Länsihaarassa luonnonmukaisin ratkaisuin toteutettavan nousu-uoman pituuskaltevuus olisi noin 5-6 %, joka ei mahdollistaisi vaellussiian nousua Vantaanjokeen. Loivempi nousureitti on mahdollista toteuttaa länsihaaraan ainoastaan teknisenä pystyrakokalatienä, jota ei pidetä nykyaikaisena ratkaisuna. Padon purkaminen ja kalatien toteuttaminen länsihaaraan olisi kustannuksiltaan merkittävästi kalliimpaa kuin itähaaran suunniteltu kunnostus.

Kaupunkiympäristölautakunnan esitys kaupunginhallitukselle

Kaupunkiympäristölautakunta esittää kaupunginhallitukselle, että kaupunginhallitus päättää kaupungin ryhtyvän tarvittaviin toimiin Vanhankaupunginkosken padon purkamiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kaupunkiympäristölautakunta esittää, että padon purkamisesta tehdään tarvittavat selvitykset ja kokonaissuunnitelma, jonka avulla padon purku voidaan toteuttaa hallitusti huomioiden tekniset, juridiset ja taloudelliset reunaehdot sekä vaikutukset Vantaanjoen vesiekosysteemiin, luontoarvoihin, veden pintaan ja vesitasapainoon ja arvokkaan alueen kulttuuriympäristöön ja sen historiallisiin arvoihin. Vaikutukset eri kalakantoihin arvioidaan huolella. Padon purun vaikutukset myös joen itähaaraan tulee arvioida ja ratkaista siinä vaiheessa tarvitaanko sen suhteen toimenpiteitä. Suunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota alueen kulttuuriympäristön ja sen historiallisen infrastruktuurin arvojen säilyttämiseen ja alueen virkistyskäytön lisääntymiseen.

Suunnitelmassa arvioidaan padon purkamisen ja siihen liittyvien toimien kustannukset ja hyödyt. Suunnitelmassa tulee myös ratkaista varavedenoton kysymys tilanteessa, jossa pato on purettu. Suunnitelmassa tulee lisäksi arvioida sitä, onko tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä purkamaan pato kokonaan vai osittain.

Lautakunta asettaa tavoitteeksi, että eri asiakokonaisuuksia koskevat perusselvitykset laaditaan siten, että helmikuussa 2023 on olemassa kokonaiskuva asian keskeisistä osa-alueista ja ratkaisuehdotukset ja aikataulu jatkosuunnittelulle ja asian etenemiselle. Tämä selvitysten kokonaisuus toimii myös kaavatyön pohjana.

Lautakunta toteaa, että tässä esitetty linjaus on toisenlainen kuin pohjaesitys ja sen perustelut. Tästä johtuen lautakunta ehdottaa, että asian perusteluita tarkastellaan sopivalla tavalla kaupunginhallitusvaiheessa. Lautakunta pyytää lisäksi, että kaupunginhallitus varmistaa selvitystyöhön tarvittavat määrärahat.

Käsittely

01.02.2022 Esittelijän ehdotuksesta poiketen

Vastaehdotus: Anni Sinnemäki:

Kaupunkiympäristölautakunta esittää kaupunginhallitukselle, että kaupunginhallitus päättää kaupungin ryhtyvän tarvittaviin toimiin Vanhankaupunginkosken padon purkamiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kaupunkiympäristölautakunta esittää, että padon purkamisesta tehdään tarvittavat selvitykset ja kokonaissuunnitelma, jonka avulla padon purku voidaan toteuttaa hallitusti huomioiden tekniset, juridiset ja taloudelliset reunaehdot sekä vaikutukset Vantaanjoen vesiekosysteemiin, luontoarvoihin, veden pintaan ja vesitasapainoon ja arvokkaan alueen kulttuuriympäristöön ja sen historiallisiin arvoihin. Vaikutukset eri kalakantoihin arvioidaan huolella. Padon purun vaikutukset myös joen itähaaraan tulee arvioida ja ratkaista siinä vaiheessa tarvitaanko sen suhteen toimenpiteitä. Suunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota alueen kulttuuriympäristön ja sen historiallisen infrastruktuurin arvojen säilyttämiseen ja alueen virkistyskäytön lisääntymiseen.

Suunnitelmassa arvioidaan padon purkamisen ja siihen liittyvien toimien kustannukset ja hyödyt. Suunnitelmassa tulee myös ratkaista varavedenoton kysymys tilanteessa, jossa pato on purettu. Suunnitelmassa tulee lisäksi arvioida sitä, onko tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä purkamaan pato kokonaan vai osittain.

Lautakunta asettaa tavoitteeksi, että eri asiakokonaisuuksia koskevat perusselvitykset laaditaan siten, että helmikuussa 2023 on olemassa kokonaiskuva asian keskeisistä osa-alueista ja ratkaisuehdotukset ja aikataulu jatkosuunnittelulle ja asian etenemiselle. Tämä selvitysten kokonaisuus toimii myös kaavatyön pohjana.

Lautakunta toteaa, että tässä esitetty linjaus on toisenlainen kuin pohjaesitys ja sen perustelut. Tästä johtuen lautakunta ehdottaa, että asian perusteluita tarkastellaan sopivalla tavalla kaupunginhallitusvaiheessa. Lautakunta pyytää lisäksi, että kaupunginhallitus varmistaa selvitystyöhön tarvittavat määrärahat.

Kannattaja: Sami Kuusela

1 äänestys

JAA-ehdotus: Esityksen mukaan

EI-ehdotus: Kaupunkiympäristölautakunta esittää kaupunginhallitukselle, että kaupunginhallitus päättää kaupungin ryhtyvän tarvittaviin toimiin Vanhankaupunginkosken padon purkamiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kaupunkiympäristölautakunta esittää, että padon purkamisesta tehdään tarvittavat selvitykset ja kokonaissuunnitelma, jonka avulla padon purku voidaan toteuttaa hallitusti huomioiden tekniset, juridiset ja taloudelliset reunaehdot sekä vaikutukset Vantaanjoen vesiekosysteemiin, luontoarvoihin, veden pintaan ja vesitasapainoon ja arvokkaan alueen kulttuuriympäristöön ja sen historiallisiin arvoihin. Vaikutukset eri kalakantoihin arvioidaan huolella. Padon purun vaikutukset myös joen itähaaraan tulee arvioida ja ratkaista siinä vaiheessa tarvitaanko sen suhteen toimenpiteitä. Suunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota alueen kulttuuriympäristön ja sen historiallisen infrastruktuurin arvojen säilyttämiseen ja alueen virkistyskäytön lisääntymiseen.

Suunnitelmassa arvioidaan padon purkamisen ja siihen liittyvien toimien kustannukset ja hyödyt. Suunnitelmassa tulee myös ratkaista varavedenoton kysymys tilanteessa, jossa pato on purettu. Suunnitelmassa tulee lisäksi arvioida sitä, onko tarkoituksenmukaisempaa pyrkiä purkamaan pato kokonaan vai osittain.

Lautakunta asettaa tavoitteeksi, että eri asiakokonaisuuksia koskevat perusselvitykset laaditaan siten, että helmikuussa 2023 on olemassa kokonaiskuva asian keskeisistä osa-alueista ja ratkaisuehdotukset ja aikataulu jatkosuunnittelulle ja asian etenemiselle. Tämä selvitysten kokonaisuus toimii myös kaavatyön pohjana.

Lautakunta toteaa, että tässä esitetty linjaus on toisenlainen kuin pohjaesitys ja sen perustelut. Tästä johtuen lautakunta ehdottaa, että asian perusteluita tarkastellaan sopivalla tavalla kaupunginhallitusvaiheessa. Lautakunta pyytää lisäksi, että kaupunginhallitus varmistaa selvitystyöhön tarvittavat määrärahat.

Jaa-äännet: 1
Mika Raatikainen

Ei-äännet: 12
Silja Borgarsdottir Sandelin, Mia Haglund, Olli-Pekka Koljonen, Sami Kuusela, Tuomas Nevanlinna, Jenni Pajunen, Amanda Pasanen, Katri Penttinen, Risto Rautava, Laura Rissanen, Anni Sinnemäki, Sameli Sivonen

Kaupunkiympäristölautakunta hyväksyi Anni Sinnemäen vastaehdotuksen äänin 12-1.

25.01.2022 Pöydälle

11.01.2022 Pöydälle

01.06.2022

Ärende/27

Esittelijä

kaupunkiympäristön toimialajohtaja
Ville Lehmuskoski

Lisätiedot

Jaakko Heinonen, projektinjohtaja: 31027839
jaakko.heinonen(a)hel.fi